

Максим Ворона

студент гр. ФФзм-21,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н., доцент Ірина Сидор

ЗАОЩАДЖЕННЯ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙНИХ РЕСУРСІВ ДОМОГОСПОДАРСТВ

Домашні господарства виступають основними споживачами товарів і послуг, вони також можуть виступати потенційними інвесторами в економіку країни, якщо здійснюють заощадження та вкладають вільні грошові кошти у фінансові інструменти на фінансовому ринку.

Заощадження мають важливе економічне значення як на мікро-, так і на макроекономічному рівні. Можливість формувати заощадження сприяє кращому задоволенню та урізноманітненню потреб домогосподарств, що стимулює населення отримувати більші доходи через підвищення продуктивності праці та професійне зростання. Це призводить до поліпшення кадрового потенціалу підприємств і підвищення їхньої ефективності [1].

На макроекономічному рівні заощадження безпосередньо впливають на обсяг валового внутрішнього продукту (ВВП) і національний дохід.

Приріст заощаджень «формує ланцюг вторинних витрат, чим сприяє зростанню споживчого та інвестиційного попиту економічних суб'єктів і пожвавленню ділової активності практично у всіх секторах національної економіки. У свою чергу, завдяки цьому забезпечується мультиплікативний вплив на обсяг національного виробництва та формуються умови для довгострокових тенденцій економічного зростання» [5, с. 145].

Найбільш поширеними серед населення є такі види заощаджень: «банківські депозити, валюта, пайові інвестиційні фонди, цінні папери, нерухомість, дорогоцінні метали, вклади в кредитні спілки та недержавні пенсійні фонди» [3].

Заощадження населення можна розглядати як інвестиційні ресурси, коли домогосподарство вирішує вкласти свої заощадження в об'єкти підприємницької діяльності чи інші види діяльності для збільшення їхньої вартості. Процес вкладання вільних коштів у різноманітні фінансові активи є проявом активної фінансової поведінки домашніх господарств у сучасних умовах. Оскільки заощадження домогосподарств мають різний характер, виникає необхідність їх класифікації за різними ознаками.

Вихідним критерієм класифікації заощаджень є їхня функціональна спрямованість або мотиви. Згідно з цим, заощадження домогосподарств поділяються на мотивовані (добровільні) та немотивовані (вимушені). Створення мотивованих заощаджень пов'язано з бажанням підвищити або зберегти рівень задоволення потреб членів домашніх господарств у майбутньому. Мотивовані заощадження, як правило, є добровільними, оскільки громадяни свідомо та добровільно відмовляються від частини поточного споживання для забезпечення майбутніх потреб.

Ще одним критерієм класифікації заощаджень домогосподарств є характер їх акумуляції, відповідно до якого всі заощадження поділяють на організовані та неорганізовані. Організовані заощадження є більш економічно вигідними як для населення, так і для суб'єктів фінансового ринку та держави загалом. Проте неорганізовані заощадження не є вигідними не лише для їхніх власників, які не отримують відповідних доходів, але й для держави, оскільки їх значні обсяги ускладнюють процес регулювання грошової маси в обігу.

Процес трансформації заощаджень домогосподарств в інвестиції можливий завдяки більш розвиненій фінансовій системі, яка характеризується присутністю широкого спектру фінансових інститутів. Серед усіх фінансових посередників особливу роль у формуванні фінансових ресурсів домогосподарств відіграють банківські установи, недержавні пенсійні фонди, страхові компанії, кредитні спілки, інвестиційні компанії та інші структури (див. рис. 1).

Рис. 1. Основні учасники та інструменти управління фінансовими ресурсами домогосподарств [4]

Для зростання та розвитку національної економіки необхідний процес перетворення доходів домогосподарств, які не використовуються на споживання, в інвестиційний капітал. Інвестиційна діяльність фізичних осіб представляє собою процеси, що підпорядковані певній логіці та закономірностям. Передусім, особливості інвестиційної діяльності фізичних осіб пов'язані із необхідністю відмовитися від сьогоденного споживання з метою отримання інвестиційного доходу в майбутні періоди. Рух заощаджень домогосподарств у сфері фінансово-

кредитних відносин здійснюється через механізм страхування та/або придбання фінансових активів. Іншими словами, зростання та розвиток національного виробництва можливі завдяки мобілізації вільних грошових ресурсів домогосподарств.

Світовий досвід і тенденції розвитку українського фінансового ринку свідчать про те, що в умовах ринкової економіки організовані заощадження мають значний переважаючий вплив над неорганізованими. Зокрема, серед організованих заощаджень населення особливе значення приділяє банківським вкладам. У 2018-2021 роках спостерігалось зростання банківських вкладів, що було викликано рядом економічних та політичних факторів.

На протязі останніх трьох років абсолютне заощаджень зросло, однак їх частка у загальних доходах населення має тенденцію до скорочення. Якщо порівнювати динаміку останніх 10 років, то частка заощаджень у загальному обсязі доходів населення скоротилася у 2,2 рази. Зазначене вказує на ріст цін, що обумовило ріст «автономного споживання (споживчі витрати, які забезпечують мінімальний рівень, необхідний для виживання)» [6]. Як результат, можливості домогосподарств заощаджувати різко скоротилися. Проте, накопичені заощадження є досить вагомими, а тому їх акумуляція як інвестиційного ресурсу залишається актуальною темою.

За період 2018-2021 років обсяг депозитних вкладень населення зріс на 53,4 млрд грн (з 441,9 млрд грн до 495,3 млрд грн). Абсолютні значення депозитів за усіма видами валют за даний період мають тенденцію до росту.

Щодо національної валюти, то за період 2018-2021 років гривневі депозити сектору домашніх господарств скоротилися на 59 млрд грн (з 257,8 млрд грн до 198,8 млрд грн), що пов'язано з недовірою населення до грошово-кредитної системи та значним ризиком інфляційних процесів.

Структура депозитів сектору домашніх господарств у 2021 році зображає значну перевагу національної валюти проти іноземної 50,9% проти 49,1% відповідно. У складі іноземних валют переважають депозити в доларах США, частка яких складає 41,1% усіх заощаджень громадян, а 7,6% припадає на заощадження у євро.

Таблиця 1

**Депозити сектору домашніх господарств України
за строками погашення у 2018-2021 роках (млн грн)**

роки	всього	у тому числі за строками			
		на вимогу	до 1 року	від 1 до 2 років	більше 2 років
2018 р.	418135	100171	135635	167752	14577
2019 р.	410895	112524	176408	106162	15801
2020 р.	444676	129638	171488	138169	5382
2021 р.	495313	165978	181092	142017	6227

Джерело: складено автором за [3]

На протязі 2018-2021 років сукупний обсяг коштів фізичних осіб на депозитах в банківських установах зріс на 12,36% і станом на кінець 2021 року склав 495,3 млрд грн. У клієнтському портфелі надається перевага короткостроковим депозитним вкладом терміном до 1 року, які за цей час мають тенденцію до росту. Доволі помітною є тенденція до скорочення обсягу строкового ресурсу.

Тенденція до росту вкладів на вимогу значно почала рости і станом на кінець 2021 року їх сума склала 165,9 млрд грн, або 33,5% сукупного портфеля коштів клієнтів. Найбільшу питому вагу клієнтського портфеля займають депозити сектору домогосподарств терміном до 1 року, їх частка у 2021 році склала 36,5%. Враховуючи те, що ріст клієнтського портфеля відбувається в основному за даними двома складовими, немає підстав стверджувати про відновлення довіри до банківської системи в Україні. В цілому, питома вага довгострокових депозитів за період 2018-2021 років скоротилася у два рази. Питома вага коштів, залучених в іноземних валютах, в сукупному клієнтському портфелі є великою та знаходиться на рівні 50%.

Отже, заощадження домогосподарств в Україні за останні роки проявляють тенденцію до зростання і значно залежать від рівня їхніх доходів та поточного споживання. Приблизно 96% структури заощаджень домогосподарств припадають на депозитні вкладення населення.

Загалом, наша оцінка базується на основних тенденціях, які є характерними для заощаджень домогосподарств у сучасному етапі розвитку економіки України:

- схильність домогосподарств до заощаджень і здійснення інвестицій залежить від економічної та політичної ситуації в країні;
- розвиток нових, хоча і повільних, способів інвестування заощаджень;
- низький рівень заощаджень домогосподарств у цінних паперах;
- збільшення обсягу неорганізованих заощаджень, зокрема тих, що здійснюються в іноземних валютах;
- направлення заощаджень в інвестиції в матеріальні цінності, такі як дорогоцінні метали, квартири, машини, побутова техніка та інші матеріальні активи.

Перетворення накопичень населення в неорганізованій формі в інвестиції може сприяти збільшенню доходів державного бюджету, скороченню витрат на соціальні трансферти, забезпеченню господарських суб'єктів та держави необхідними ресурсами і підвищенню доходів населення. Це, в свою чергу, сприятиме відновленню економічної стабільності та забезпеченню економічного зростання. Навіть при негативному впливі економічної та політичної кризи на реальні доходи населення та, відповідно, розмір їхніх накопичень, інвестиційний потенціал домогосподарств залишається значним, включаючи збереження значної частини цих ресурсів у пасивній формі.

Список використаних джерел:

1. Горин В. П., Сидор І. П. Чинники формування доходів населення в економіці України. *Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету: Серія Економіка і менеджмент*. 2017. Випуск 24. Частина 2. С. 58-63.

2. Коваль С. Л. Мотиви та потенційні ризики кредитної поведінки домогосподарств. *Ефективна економіка: електронне фахове видання*. 2016. № 10. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/>.
3. Офіційний сайт Національного банку України URL: <http://www.bank.gov.ua/Statist/sfs.htm>
4. Поклонський Ф. Ю., Трофимова А. С. Формування фінансового забезпечення недержавних пенсійних фондів через залучення фінансів домогосподарств. *Вісник Донбаської державної машинобудівної академії*. 2021. № 2 (35). С. 129-133.
5. Сидор І. П., Петрушка О. В. Заощадження в системі інвестиційних ресурсів домогосподарств України. *Економічні студії*. Науково-практичний журнал. 2019. № 3 (25). С. 143-147.
6. Сидор І. П., Віятик І. В. Фінансове консультування та його вплив на зростання суспільного добробуту населення. *Світ фінансів*. 2021. № 4. С. 88-103.
7. Сидорчук А., Кириленко О., Коваль С., Сидор І. Аналіз витрат як складова оцінки фінансового стану домогосподарств. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. 3(44), С. 82–91. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3786>